

Nekroloji :

R A G I P D E V R E S

(1895—1965)

Ord. Prof. Dr. ARİF MÜFİD MANSEL

5 Nisan 1965'de ılık bir ilkbahar günü toprağa verdiğimiz Yüksek Mühendis Ragıp Devres'le yalnız çalışmalarının ve enerjisinin büyük bir kısmını ülkemizin bayındırlık işlerine hasretmiş bir fen ve iş adamını değil, fakat tarih ve arkeoloji alanında ölmez bir eser meydana getirmiş olan sanatsever bir hayır sahibini de kaybetmiş bulunuyoruz. Ragıp Devres 1895 'de babasının görevli olarak bulunduğu Burdur'da doğmuş, pederinin ağır ceza reisliği yaptığı Mardin'de idadî (lise) tahsilini bitirmiş, kendisinden daima sitayiş ve şükranla bahsettiği matematik hocasının teşvikiyle¹ İstanbul'a gelerek Mühendis Mektebine girmiş, fakat Mektebin üçüncü sınıfında iken patlak veren birinci Cihan Harbinde askere alınarak Kafkas cephesinde harbin sonuna kadar kalmış, onbeşbin kişilik birliğinin geri çekilirken 275 kişiye indiğine şahit olmuş, bundan başka soğuk, açlık ve hastalık gibi savaşın bütün acılarını tatmıştır. Harbden sonra İstanbul'a geri dönerek tahsiline devam etmiş, 1922 yılında Mektebini tam bir başarı ile bitirmiştir. R. Devres, Bursa vilâyetinde mühendis olarak kısa bir süre çalıştıktan sonra görevinden çekilmiş, bundan böyle bütün hayatı müddetince serbest olarak çalışmıştır.

Biz burada, ihtisasımızın dışında kaldığı için, merhumun İstiklâl Harbi sonunda Yunan ordusunun geri çekilirken yakıp yıktığı kasaba ve köylerin plânlarının yeni baştan düzenlenmesi ve bunların inşası için sarfettiği gayretleri, henüz bir Türk müteahhit tipi bulunmadığı bir devirde bu sıfatla ortaya çıkıp kurduğu Aral inşaat şirketi sayesinde vücutte getirdiği demiryolları, tüneller, istasyon binaları, doğu illerindeki büyük köprüler ya da güney illerindeki sulama şebekeleri üzerinde duracak değiliz. Gayemiz 1959 yılında bilfiil işten çekilerek, sağladığı servet sayesinde, sevdiği işlerle serbestçe uğraşmak imkânını

¹ R. Devres, hocasının hâtırasına İstanbul Teknik Üniversitesinde bir tesis meydana getirmiş, bu tesisin burslarından mezkûr Üniversiteye en kaliteli öğrencileri veren Lise matematik öğretmenlerinin faydalanmasını sağlamıştı.

bulan Ragıp Devres'in eski eserlerle olan ilgisini ve bu alanda ortaya koyduğu eserleri tebarüz ettirmekten ibaret kalacaktır.

R. Devres Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleten'inde çıkan ve mezkûr Kurumun başkanı rahmetli Reşit Safvet Atabinen'e hitabeden bir yazısında (No. 205, Şubat 1959, s. 10-11) tarih ve arkeolojiye karşı duyduğu sevgiyi şu satırlarla ifade etmektedir: "Bendeniz ötedenberi memleketimizin eski eserleri ve tarihi ile alâ-kadar olur ve arkeolojik araştırmaları takip ederim. Yurdumuzda olan hafriyatın yalnız ecnebi arkeologlar tarafından ve yabancı yardımlarla yapıldığını gördükçe üzüldüm." Ragıp Devres, kendisi gibi yurdumuzun eski eserlerine ve yapılan kazılara karşı büyük bir ilgi duyan sayın eşi Selma Devres'le yaptığı Anadolu gezilerinde, ilk defa olarak, 1954 sonbaharında Antalya bölgesinde idarem altında yapılan Side ve Perge kazılarını ziyaret etmiş, mütevazî kampımızda bir süre kalmış, yaptığımız işler ve bulduğumuz eserler üzerinde iyi bir intiba uyandırmış olacak ki bundan böyle her kazı mevsiminde bu yerlere uğrayarak kazı işlerini adım adım izlemiş, teknik bilgisi ve organizasyon kabiliyetinden geniş ölçüde faydalanmamızı mümkün kılmış, aynı zamanda para ve kazı araçları bakımından sürekli bir sıkıntı içinde bulunduğumuzu görerek maddî yardımlarda bulunmağa başlamıştır. Kendisi adı geçen yazısında şöyle demektedir: "Kendileri (hâfirler) gayet az bir tahsisat ve birçok imkânsızlıklar içinde çalışıyorlardı. Buna rağmen hafriyat çok verimli oluyordu. . . . 1954 senesinden beri arkeologlarımızın mesâisine elimden gelen yardımı yapmağı kendime zevkli bir vazife bildim". İlk zamanlar Devres'ler her sene muayyen bir miktar para hibe etmek suretile Side'nin en anıtsal yapısı olan tiyatronun kazısına yardımda bulundular. Fakat o zamanlar bizleri düşündüren, hattâ uykumuzu kaçıran en önemli mesele kazılarda her sene çıkan ve sayıları günden güne artan heykeltraşlık eserleri için emin bir yer temin etmekte. Köyün güneyinde bitmemiş olarak dört duvar halinde kalmış eski Halkevi'nin bir kısmında çok sınırlı imkânlarla vücade getirdiğimiz depo zamanla tamamen dolmuş, eserler dışarıya taşmağa, binanın önündeki platformu ve avluyu istilâya başlamışlardı². İlgili makamlar nezdinde yaptığımız teşebbüsler bir sonuç vermiyor, üst üste yazdığımız yazılara

² Bk. Arif Müfid Mansel, *Side Müzesi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belle-teni*, No. 250, Kasım 1962, s.8.

bir tek cevap dahi gelmiyordu. İşte bu sıkıntılı zamanımızda gerek Ragıp Devres, gerek refikaları imdadımıza yetişmişler ve bir müze yapmak işini, bütün masrafları kendilerine ait olmak üzere, üzerlerine almışlardır. Yukarıda zikrettiğimiz makalesinde R. Devres şöyle yazıyor : “Son senelerde çıkan eserler o kadar çoğaldı ki müze binası yapmak artık zaruret oldu. Diğer taraftan her sene gelen ziyaretçilerin adedi süratle yükseliyordu. Bu vaziyet karşısında Side’de müze yapmağı düşündüm. İş hayatından çekilmiş olduğumdan bu aynı zamanda benim için tatlı bir meşgale olacaktı.” İlk önce kendilerine eski depo binasının tâmir ve genişletilmesini ve modern bir müze haline getirilmesini teklif ettik. Fakat bina esasında iyi yapılmamış olduğundan onu yıkıp yerine yepyeni bir bina inşasından, harabelerin atmosferini ihlâl edebileceği düşüncesiyle, vazgeçildi. Bunun yerine harabeler arasında merkezî bir yer alan, ana cadde üzerinde bulunan ve geniş salonlara sahip olan antik hamam binasının tâmir ve restorasyonu kararlaştırıldı, projeler hazırlandı ve bunların Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Y. Kurulu tarafından kabulünden sonra bu iş 1959-1961 yıllarında, yüzbinlerce lira sarfiyle, başarıldı ³. Hemen şunu da belirtmek isterim ki bu işin özelliği sayın Devres’ler tarafından sadece muayyen bir miktar para hibe edilmesi ya da işin bir müteahhide ihalesi şeklinde olmayıp bizzat merhumun nezareti altında yapılmış olmasıdır. “Kendisi büyük bir enerji, gayret, merak ve hattâ titizlikle bu işlere, bâzan kış aylarında da çalışmak suretile, nezaret etmiş, bu alanda yetişmiş elemanlara yeter derecede sahip olmamakla beraber, muvaffak olmuş nazariyle bakabileceğimiz bu eseri vücade getirerek Side şehrine, Antalya Vilâyetine ve daha genel olarak ilim ve irfan dünyasına hediye etmiştir. Bu suretle kendilerinin Türk kültür tarihinde yeni bir çığır açmış olduklarını ifade edebiliriz. Çünkü bildiğimize göre Türkiye’de *ilk defa olarak* devlet hazinesine yük olmaksızın bütün masrafları bir şahıs tarafından karşılanmak suretile, bir müze binası vücade getirilmiştir.” ⁴ Bugün kubbeli giriş salonunun kapısı üzerinde, yapılan işin büyüklüğü ile hiç te mütenasip olmyan, bânilerin profilden yapılmış portrelerini kapsayan küçük bir madalyon ve kısa bir kitabe yer almakta ve onların adlarını ebedileştirmektedir ⁵.

³ Bu inşaat işinde birçok kolaylıklar sağlayan ve ortaya çıkan birtakım pürüzler ve problemlerin hallinde başlıca âmil olan o zamanın Antalya valisi sayın Niyazi Akı’yı hürmetle anmağı bir borç bilirim.

⁴ A. M. Mansel, *adı geçen makale*, s. 9. *Bellelen* 27, 1963, s. 126.

⁵ *Bellelen* 27, 1963, s. 138.

Müzenin inşası bittikten sonra, başta o zamanlar doçent olan Prof. Jale İnan olmak üzere, bütün mesâi arkadaşlarımla hümmalı çalışmaları sayesinde eserlerin tâmir, tasnif ve teşhiri işi başarılmış ve Müze 14 Ekim 1962'de yapılan parlak bir törenle açılmıştır⁶. Bu tören esnasında söylenen sözler arasında yabancı bir bilginin, o zamanlar İstanbul'daki Hollanda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsü'nün müdürü bulunan Prof. Cense'nin bir iki cümlesini nakletmek istiyorum:⁷ "Sayın Bay Devres! Siz eski bir hamam binasından, âdeta sihirli bir yaratışla, böyle fevkalâde bir teşhir binası vücade getirmiş bulunuyorsunuz. Sizi ve arkeolojiye karşı duyduğu büyük alâkasiyle bu çalışmalarınızı daima destekleyen Bayan Devres'i bu binanın meydana gelmesinde gösterdiğiniz her türlü yardımdan dolayı tebrik etmek isterim. Bu gün Türkiye arkeolojisi için mutlu bir gündür". Merhum Ragıp Devres'in bütün bu nutuklara verdiği cevap ise büyük bir tevazuun tam ifadesidir: "Mazhar olduğumuz bunca teveccüh ve iltifat, hakikaten lââyık olduğumuzun kat kat üstündedir. Esasen yaptığımız bu hizmet, üzerinde kabartma profillerimiz bulunan bir taşta intikal ettirilmekle mükemmelen mükâfatlandırılmış bulunuyor. Bu tarzın eski Side geleneğine uygun olması da bizi ayrıca sevindirmiş ve bahtiyar etmiştir. Müzenin açılışında en büyük şeref (hafirlere) aittir ve asıl teşekkürle lââyık olanlar kendileridir. Bunca güzel eserleri meydana çıkarmasalar da bugün Side'de bir müze tesisi bittabi mevzubahis olamazdı". Bu konuşmanın uzun ve içten gelen alkışlarla karşılanması yapılan işin öneminin bilim adamları kadar idareciler, Antalyalılar, Manavgatlılar ve Sideli'ler tarafından anlaşılmiş olduğunu açıkça gösteriyordu. Bu müze kısa zamanda büyük bir şöhrete sahip olmuş, her sene onbinlerce insan tarafından ziyaret edilen bir mahal haline gelmiştir. Müze Türkiye'de tanındığı gibi Avrupa'da da, neşrettiğimiz kipalar ve makaleler sayesinde, bilim dünyasının dikkatini çekmekte gecikmemiştir⁸.

Merhum Devres 1961 yılında "Vespasianus anıtı" adını taşıyan binanın restorasyonunda da, restoratör mimar Dr. A. Machatschek'le sıkı bir işbirliği yapmak suretile, faal bir rol oynamış, teknik bilgisi ve

⁶ *Belleten* 27, 1963, s. 121 v. dd. da bu tören ve o esnada söylenen nutuklar hakkında etraflı malûmat mevcuttur.

⁷ *Aynı yerde*, s. 130.

⁸ Meselâ bk. A. M. Mansel, *Die Ruinen von Side*, Berlin 1963, s. 155, 192 ve *Fasti Archaeologici XV*, no. 201; *XVI*, no. 3740/41.

A. M. Mansel

RAGIP DEVRES
(1895 — 1965)

A. M. Mansel

Ragıp Devres Side Müzesi'nin açılış töreninde konuşurken
(14. X. 1962)

tecrübesi sayesinde işin matluba uygun bir şekilde sona erdirilmesinde başlıca âmil olmuştur⁹.

Yapılan bütün bu işleri takdir etmekte gecikmeyen Türk Tarih Kurumu 27 Nisan 1963 tarihli Genel Kurul toplantısında gerek Ragıp Devres, gerek Selma Devres'e şeref üyeliği gibi en yüksek bir payeyi tevcihe karar vermiş¹⁰, 3 Mayıs 1964 Genel Kurul toplantısında ise Kurumun başkanı Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun kısa bir konuşmasından sonra şeref üyeliğini tescil eden beratlar Kurumun en eski üyesi Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından bütün üyelerin şiddetli alkışları arasında sahiplerine tevdi edilmiştir¹¹.

Hususî hayatında Ragıp Devres son derece nazik, mütevazı ve ölçülü bir insandı. Bebek'te sade, fakat gayet zevkli bir surette inşa ve tefriş edilmiş yalısında kendisini ziyaret ettiğimizde ya da her sene tertiplediğimiz Antalya Arkeoloji İstasyonu'nun Genel Kurul toplantılarında teknik alanlardan başka tarih ve arkeolojideki isabetli görüşlerinden daima faydalanırdık. Hiç unutmam, sayın dostumuz Feridun Dirimtekin'in başkanlığında zaman zaman yaptığımız bilimsel toplantılardan birinde bir müddet önce yapmış olduğu İran seyahatini, projeksiyonda gayet güzel renkli resimler göstermek suretile, anlatmış, bu arada İran'ın tarih ve arkeolojisine de temas ederek bu alanda da dikkate değer bir bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştu. Side'de "tam randımanla çalışabilmem için rahat yaşamam gerekir" gibi tam Avrupaî bir düşünceyle yaptırmış olduğu evinin denize bakan terasında, süptropik gecelerin ihtişamı ve sükûneti arasında yaptığımız sohbetlerin bizlere sağladığı zevk ve şevki hiçbir zaman unutmam. Ne yazık ki bu ev hakkında "ruhsatsız olarak yapılmıştır" ya da "şehir surunun üzerine oturtulmuştur" gibi yapılan ve Antalya ve hattâ İstanbul basınına sızan mesnetsiz ve çirkin birtakım dedikodular, bunlara tarafımızdan gerekli cevaplar verilmiş ve durum aydınlatılmış olmakla beraber, kendisini çok müteessir etmişti. Buna rağmen Side'de çalışma şevki azalmamış, bize her alanda elinden gelen yardımı yapmakta bir an bile tereddüt etmemiştir.

Ne yazık ki Ragıp Devres ülkemizin kendisinden daha birçok hizmetler beklediği bir zamanda birdenbire hastalanmış, sayın ailesi

⁹ *Bellekten* 28, 1964, s. 185 v. dd.

¹⁰ *Bellekten* 27, 1963, s. 525.

¹¹ *Bellekten* 28, 1964, s. 550.

tarafından İsviçrey'e götürülmesine ve insanın elinden gelebilen her türlü ihtimamın gösterilmesine rağmen iyileşemiyerek 29 Mart 1965 de hayata gözlerini yummuştur. Kendisi bugün Rumeli Hisarında Boğazın mavi sularına hâkim bir seddin üzerinde ebedî uykusunu uyumakta, fakat Side Müzesi muhteşem bir kültür müessesesi olarak ayakta durmakta ve bütün ömrünü ülkesinin imarına ve hayır işlerine hasretmiş bir insanın hâtırasına sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. Bugün için bütün temennimiz onun kurduğu müesseselerin daha fazla geliştirilmesi ve mükemmelleştirilmesi suretile yaşatılmasıdır. Ancak bu suretle bundan böyle de kendisine karşı şükran borcumuzu ödeyeceğimize ve ruhunu şad edeceğimize kani bulunuyorum.